

OSEBNA ASISTENCA Z VIDIKA ZAPOSLovanja

Osebna asistenca je najpomembnejše orodje, pripomoček projekta »Neodvisno življenje«, ki daje hendikepiranemu posamezniku možnost izbire in predvsem izhod iz položaja oskrbovanca, pasivnega prejemnika pomoči.

Osebna asistenca zahteva aktivnega posameznika, zmožnega odločanja in sprejemanja posledic svojih odločitev. Uzakonitev te temeljne pravice (zakon o izenačevanju možnosti) bo poleg spremembe položaja hendikepiranega posameznika prinesla bistvene spremembe tudi na področju zaposlovanja osebnih asistentov:

1. Sedaj je osebna asistenca vezana na projektno financiranje skoz naš projekt »Neodvisno življenje hendikepiranih«, s financiranjem, vezanim na posameznika, pa se bo lahko posameznik sam odločil, ali bo zaposlovanje prepustil določenim servisnim organizacijam, ali pa bo sam tudi formalni delodajalec in ne bo uporabljal uslug nobene organizacije. Brez dvoma bo sprememba oblike financiranja vplivala na nadaljnji razvoj te storitve. Kajti kljub najboljšim močem je projektno financiranje vedno omejujoče in negotovo – nikoli ne veš, kaj ti določen vladni ukrep prinese in ali boš uspel zagotoviti dovolj sredstev za nemoteno izvajanje programa.

2. Trenutno je poklicni profil osebnega asistenta še »odprt«, kar zaenkrat še omogoča precejšnjo svobodo pri iskanju, izbiri in na koncu tudi »oblikovanju« asistenta po meri uporabnika. Le vprašanje časa pa je, kako dolgo bo še tako, saj je že na delu strokovna skupina, ki oblikuje ta profil.

Z zaposlovanjem osebnih asistentov imamo v YHD – Društvu za teorijo in kulturo hendikepa (v nadaljevanju YHD) številne izkušnje. Leta 1998, ko smo pričeli program »Neodvisno življenje«, je bilo vanj vključenih 15 uporabnikov, zaposlenih pa smo imeli 18 asistentov. Trenutno je v program vključenih 50 uporabnikov in 46 zaposlenih asistentov. Leta 1998 se je program izvajal v štirih različnih občinah, sedaj se izvaja na območju osmih. Kot je razvidno, je torej osebna asistenca

pomembna tudi z vidika zaposlovanja. V času, ko je brezposelnost precejšnja, smo na svoj način ustvarili nov poklic in povezali novo storitev z novo možnostjo zaposlitve. A to zaposlovanje ni običajno, saj gre za subvencionirano obliko, ki vključuje skupine ljudi, ki po določenih kazalcih niso lahko zaposljivi. Sprva so bili asistenti zaposleni le prek programov javnih del in so se dopolnjevali s prostovoljci, pozneje so bili vključeni še prek programa »Tisoč novih možnosti«, trenutno pa so zaposleni v okviru programa »Invalidi invalidom – osebna asistenca«. Še vedno uporabljamo tudi program javnih del. Ta nam omogoča predvsem usposabljanje asistentov in možnost, da jih bolje spoznamo, preden jih zaposlimo za daljše obdobje. Število prostovoljcev je upadlo.

Značilna za YHD program »Neodvisno življenje hendikepiranih« je individualna obravnava ne le uporabnikov programa, temveč tudi osebnih asistentov. Ne moremo namreč zanemariti tega, da so naši asistenti zaposleni prek subvencioniranih programov zaposlovanja, kar pomeni, da so se zaradi najrazličnejših razlogov znašli v kategoriji težje zaposljivih oseb. V teh programih ne moremo zaposliti katere koli osebe, prijavljene na zavodu za zaposlovanje. Ta oseba mora zadovoljevati tudi najrazličnejše kriterije, ki jih oblikuje zavod za zaposlovanje v skladu z vladno politiko zmanjševanja brezposelnosti (npr. čas prijave na ZRSZ, osebe brez delovnih izkušenj, osebe brez izobrazbe, samohranilke, samohranilci, starejše osebe itn.). Te osebe – za druge ne preveč zaželena delovna sila – so se v vlogi osebnih asistentov odlično izkazale. Kar nekaj oseb se je z vstopom v ta poklic tudi močno oddaljilo od smeri svoje šolske izobrazbe ali dosedanjih izkušenj.

In katere so ključne lastnosti in spretnosti, ki jih iščemo pri kandidatih za osebne asistente?

Če za primer pogledamo strukturo trenutno zaposlenih asistentov, vidimo, da je največ asistentov starih od 25 do 35 let, kar pa ne izključuje ostalih starostnih skupin. V primerjavi s starostjo

uporabnikov lahko ugotovimo podobno. Tudi največ uporabnikov programa je starih od 25 do 35 let. To nam potrjuje naše izkušnje, da si uporabniki večinoma želijo in tudi izberejo asistenta podobne starosti, torej vrstnika.

Glede na spol lahko ugotovimo, da imamo trenutno 69% asistentk in 31% asistentov, med uporabniki programa pa je malo več uporabnic (53% M in 47% Ž). Večina uporabnic ima asistentke (ne pa vse), medtem ko imajo uporabniki v nekaterih primerih zaposlene asistente, večinoma pa tudi asistentke.

Izobrazbena struktura trenutno zaposlenih asistentov nam pokaže, da je večina asistentov končala štiriletno srednjo šolo, skoraj četrtina med njimi pa ima le končano osnovno šolo. V nasprotju z veljavnim prepričanjem ima le 4% oseb »medicinsko izobrazbo«.

V individualnih storitvah, kakršna je »Neodvisno življenje – osebna asistenca«, ne moremo vnaprej določiti in podati jasnega profila oseb, ki se lahko izkažejo kot osebni asistenti. Če kar koli vnaprej standardiziramo, lahko to pripelje do izločevanja – po izkušnjah sodeč – odličnih asistentov. Kakor ne moremo reči, da lahko neodvisno živijo le mladi hendikepirani v starosti od 25 do 35 let, tako tudi ne moremo trditi, da delo osebnih asistentov najbolje opravljajo osebe v tej starosti. Tudi izobrazba in spol se pokažeta kot nepomembna kriterija. Kakor v projekt ne sprejemamo le uporabnikov, ki imajo končano vsaj srednjo šolo, tako tudi pri asistentih popolnoma enako dobro opravljajo svoje obveznosti osebe brez izobrazbe in enega ali drugega spola. Tudi pri delovnih izkušnjah se pokaže enaka slika. Večina asistentov pred vstopom v delovno razmerje pri YHD ni imela nikoli opravka s fizično hendikepiranimi osebami. Najpomembnejša lastnost, ki jo pričakujemo od vseh asistentov, pa je,

da do hendikepiranih oseb nimajo predsodkov in skrbniškega odnosa, saj v takem primeru hendikepirani posameznik ne bi mogel graditi na vzpostavitvi svoje neodvisnosti.

Pristop, ki ga zagovarjamo v programu »Neodvisno življenje hendikepiranih«, pa tudi na področju zaposlovanja asistentov, je torej individualiziranje storitev. Ta pristop seveda prinese s seboj tudi več dela, sodelovanja, dogovarjanja, vendar se je izkazal za bistveno kvalitetnejšega od institucionaliziranih, standardiziranih obravnav in ga štejeemo za edino sprejemljivega.

Ko spoznamo uporabnika, njegove želje in potrebe, mu lahko, seveda v sodelovanju z zavodom za zaposlovanje, poiščemo kandidate, ki mu vsaj okvirno odgovarjajo. A v YHD poiščemo le kandidate. Zgodba se tu šele začne. Odgovornost izbire in ustreznega usposabljanja asistenta imata namreč sam uporabnik in oseba, ki se je odločila opravljati ta poklic. Oblikovalci programa smo v vsakem primeru lahko le svetovalci in tisti, ki skrbijo za zagotavljanje nujnih formalnosti, ki jih prinaša zaposlovanje oseb, medtem ko kvalitetno opravljanje delovnih nalog in obojestransko spoštovanje zagotavljata v prvi vrsti uporabnik programa in njegov asistent.

Za konec še o prihodnosti osebne asistence. Zagotovo se bo spremenila. V katero smer se bo razvila, pa je odvisno zlasti od uporabnikov in izvajalcev. Direktno financiranje bo prineslo večjo možnost izbire med potencialnimi kandidati, vendar pa bomo po drugi strani omejeni z določeno standardizacijo tega poklicnega profila. Kateri od naših asistentov bi lahko bil na ta način izključen in kdo vse bi lahko bil na novo vključen, vse to bo še predmet številnih sestankov na pristojnih sektorjih, skupinah, odborih, zadalženih za to področje.

Klaudija Poropat, Emil Bohinc